

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

**Odd Skullerud: Nordlis
nyere historie (1)**

**Lars T. Stenson:
Återbesøk i Sørumsand**

**Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i
Frogner i
mellomkrigs-tida
Del 71: Fimmelønn**

**Odd Skullerud:
Refsum skole i Sørum**

**Per Otto Asak:
Notater til gardshistorie
for Ausengrenda (4)**

**Leif Mathisen:
På tur i Sørum (1)**

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Når det neste nummeret av SørumSpeilet ligger i din postkasse, er også det fjerde bindet av Sørum bygdebok kommet ut. Det omfatter Vesterskaun skolekrets fra Sørvald i øst til Ausen i vest, og er delt inn i fire grendekapitler slik vi kjenner det fra de tidligere bindene. De er Grenda langs Asakvegen, Arteid-grenda, Grenda Vilberg – Ulverud og Grendene langs Haldenvegen.

Vi som har fått kikke i manuskriptet kan garantere at bindet holder samme høye nivå som de tidligere bindene, både når det gjelder tekst og bildemateriale. Til tross for at sidetallet denne gangen er noe høyere, 776 sider, holdes prisen på det samme nivå som tidligere. Som enkeltbind koster boka 850 kroner. Dersom du imidlertid abonnerer på hele serien, er prisen kun 700 kroner.

Det er Blaker og Sørum historielag som er ansvarlig for abonnementssalget, og vi har etablert den ordning at alle som kan dokumentere å ha kjøpt enkeltbind tidligere, men som nå vurderer å begynne å abonnere, vil få godskrevet prisdifferansen på de bøker en har kjøpt som enkeltbind.

Har du for eksempel kjøpt bind to og tre, men nå vil tegne deg som abonnent, vil du for det første få fjerde bind til 700 kroner og dessuten første bind til 400 kroner (abonnementspris 700 kroner minus de 150 + 150 kronene du har gitt mer for enkeltbindene to og tre). Noe å tenke på?

Jan Erik Horgen har overfor Kulturutvalget, som utgjør bygdebokkomitéen i Sørum, antydnet at det femte bindet som omhandler Frogner vil bli hans siste, og at det på grunn av antall garder og bruk også vil måtte ta tre år å få det ferdig.

Ingen er uerstattelig, men vi tror det ville være svært gunstig om Sørum Bygdebok kunne gjennomføres som et helhetlig prosjekt med Horgen som forfatter. At Blaker fikk utgitt sin bygdebok sammen med Aurskog i 1970, bør ikke brukes til å argumentere for at Blaker-bindet blir mer summarisk enn bøkene for de andre deler av kommunen.

Historielaget vil derfor allerede nå oppfordre medlemmer som vil være med å skrive av kildene til Blakerbindet om å melde seg som frivillige. Et solid kildegrunnlag vil lette arbeidet for redaktøren, og er en forutsetning uansett hvem som skal skrive bindet.

Artikler nr. 5 – 2010
– 16. årgang

Nordlis nyere historie (1)

I Indre Akershus Blad for 27. januar i år varslet Odd Skullerud gjennom et leserinnlegg at han ville skrive en utredning om behandlingen og bruken av kommunehuset Nordli etter 1. januar 1962, som er datoen for kommunesammenslåingen mellom Blaker og Sørumsand. Nå foreligger utredningen, og vi trykker den over tre numre her i Sørumspeilet.

I 1959 kom felles lov for by og land for folkeskolen. Kommunestyret fikk adgang til å vedta 9-årig enhetsskole. I 1969 kom lov om grunnskolen. Grunnskolen er 9-årig, i regelen fra 7. til 16. år, og består av barnetrinn fra 1. til 6. skoleår og ungdomstrinn fra 7. til 9. skoleår.

Skolereformene ga signaler til kommunene om behovet for utvidelser og nybygg av skoler. Allerede i årene like før 1959, da det ble klart at ungdomstrinnet ville komme, var små kommuner anbefalt samarbeid om skolebygg for ungdomstrinnet der det kunne ligge til rette for det.

En sammenslutning av kommuner var alternativet. Kommuneinndelingskomitéen av 1946, "Scheikomiteén", var i stor aktivitet i 1950-årene. Komiténavnet var etter formannen, Nikolai Schei. Han var fylkesmann i Sogn og Fjordane fra 1945 til 1971, og han hadde bakgrunn som inspektør ved Riksgjeldsmeglingsinstituttet fra 1934 til 1939, hadde vært sjef for Provianterings- og Rasjonaliseringsdirektoratet fra 1939 til 1945 og rådmann i Forsynings- og Gjenreisningsdepartementet fra mai 1945.

Blaker kommune ble av Scheikomiteén ansett som ikke ressurssterk nok i forhold til de skoleutbyggingene som var forestående. Scheikomiteén observerte kommunene gjennom mange år. Komitéen hadde i 1952 et utkast til innstilling med tre alternativer: Legge Blaker kommune til Aurskog kommune, løsrive Sørumsand fra Sørumsand kommune for å legge stedet til Blaker kommune, og full sammenslutning mellom Sørumsand og Blaker kommuner. (Aurskog og Blaker hadde vært felleskommune med navnet Aurskog

kommune før Blaker ble selvstendig kommune fra 1. juli 1919.)

I Scheikomiteéns foreløpige tilråding for Akershus, som kom sommeren 1958, ble det for befolkningen i Sørumsand og Blaker å ta stilling til de to sistnevnte alternativene. Denne tilrådingen engasjerte straks folk i Sørumsand og Blaker til å uttrykke meninger. Det var ennå ikke noe bekjentgjort fra behandlingen i de to kommunenes politiske organer 9. oktober 1958, da interesserte på Sørumsand stod for et folkemøte som samlet over 300 mennesker fra Sørumsand, Sørumsidene og Blaker.

Indre Akershus Blad for 11. oktober 1958 har en fyldig reportasje med overskriften: "Folkemøtet på Sørumsand ga flest uttalelser for sammenslutning av Sørumsand og Blaker". Til stede var flere med politiske verv, blant dem ordfører i Sørumsand Alfred Torp og ordfører i Blaker Josef Amundsen. Ordførerne betraktet seg selv som observatører og deltok ikke i diskusjonen. Det gikk likevel fram at Sørumsands ordfører var for at det ikke skulle skje noe med kommunegrensene, og Blakers ordfører syntes det ikke kunne være riktig å styrke en kommune ved å ta fra en annen kommune, som derved ble svekket.

Folkeavstemning på Sørumsand

Flere talte for status quo. Det ble også framholdt at en fullstendig folkeavstemning burde gjennomføres. Sørumsands befolkning var opptatt av om Scheikomiteéns endelige innstilling ville føre til at stedet ble skilt fra Sørumsand kommune og i framtiden tillagt Blaker kommune. Det kom i stand en avstemningskomité, som tok opp at folkeavstemning var nevnt på det store folkemøtet, og gjennomførte en folkeavstemning på Sørumsand.

Indre Akershus Blad offentliggjør resultatet 13. november 1958 under overskriften "Folkeavstemningen på Sørumsand ga overveldende flertall for full sammenslutning". I alt 721 stemmer ble avgitt. Det svarte til 95,5 % av antall stemmeberettigede. 26 stemmer var fra den del av Blaker som naturlig sognet til

Sørumsand. 507 stemte for sammenslutning, 56 for overføring av Sørumsand til Blaker, mens 156 stemte for å beholde kommunegrensene som de var. Av de 26 fra Blaker stemte 12 for full sammenslutning, 10 for overføring av Sørumsand til Blaker og 4 for å beholde grensene som de var.

Stemmesamlerne gikk rundt med sju urner til boligene, og opptellingen av stemmesedlene foregikk i Nes Sorenskriveri på Sørumsand. I de nærmest følgende dagene skulle kommunestyrene i Sørum og Blaker behandle Scheikomiteéns tilrådning. Både til Nordli og Huseby var det ventet stort innrykk av tilhørere til debattene. Sørum formannskap hadde enstemmig foreslått for kommunestyret å avvise begge Scheikomiteéns alternativer, slik at kommunegrensene mellom Sørum og Blaker burde opprettholdes. Flertallet i formannskapet forbeholdt seg imidlertid i en tilføyelse til vedtaket, at dersom det i siste omgang skulle bli tale om valg av ett alternativ av Scheikomiteéns to alternativer, så foretrakk de full sammenslåing med Blaker.

Blaker formannskap foreslo enstemmig for kommunestyret at Sørum og Blaker burde opprettholdes som egne kommuner, men kunne ikke motsette seg om Scheikomiteén innvirket slik at Sørumsand ble lagt til Blaker, med Glomma som en naturlig og hensiktsmessig grenselinje. Formannskapet presiserte at Blaker aldri hadde tatt initiativ til å endre kommunegrensene.

Og sammenslutning ble det

Sammenslutning ble Scheikomiteéns endelige innstilling. Og staten fulgte innstillingen. Avgjørelsen kan siteres etter Etterskrift i Aurskog og Blaker bygdebok, bind 3, fra 1962: ”Ved kgl. res. av 17. mars 1961 ble det bestemt at Blaker og Sørum skulle sluttet sammen til en kommune etter Scheikomiteéns innstilling. I statsråd 16. juni samme år ble navnet på den nye kommunen fastsatt. Det skulle være Sørum, og sammenslutningen trådte etter samtidig avgjørelse i kraft fra 1. januar 1962. Blaker

herredsstyre hadde gått inn for navnet Sørumsand for det tilfelle at et dobbeltnavn ikke ble godtatt på den nye kommunen. Tidligere hadde et fellesmøte av Blaker og Sørum herredsstyrer med betydelig flertall uttalt seg for Sørum-Blaker som nytt kommunenavn. Scheikomiteén hadde vært enstemmig om sammenslutningen Blaker – Sørum, derfor kunne saken avgjøres ved kgl. res.”

Kommentar: Benevnelsen sammenslåing synes mer riktig å bruke enn sammenslutning i dette tilfelle, ettersom alt var diktert fra statens side. Det lå ingen lokale ønsker til grunn før saken kom opp. Og da foreningen av de to kommunene var bestemt, ble det gått utenom de to herredsstyrenes forslag til navn på den nye kommunen.

Valg og ny kommunestyresammensetning

I forbindelse med sammenslutningen fra 1. januar 1962 ble det pålagt Sørum og Blaker kommuner å holde felles kommunevalg høsten 1961 for å velge kommunestyre for den nye Sørum kommune for den halve kommunevalgperioden 1962-63. 1961 var stortingsvalgår. I forhold til det var Sørum og Blaker fremdeles atskilte.

Kommunevalget for nye Sørum kommune fra 1962 resulterte i sosialistisk flertall. Sørum hadde før bare hatt borgerlig flertall, mens Blaker hadde hatt sosialistisk flertall med Arbeiderpartiet fra 1935.

Sosialistisk flertall ble det i den sammenslåtte kommunen til og med den valgperioden som gikk ut i 1979. Deretter vekslet det med enkeltperioder borgerlig og sosialistisk flertall. I innværende og de to foregående periodene har representanter for sosialistiske partier og sentrumspartiene utgjort et flertall.

Kommentar: De to første kommunevalgene var avgjørende for hvor i nye Sørum kommune bygninger som skulle romme politiske organer og administrasjonen ble beliggende i framtida. Det dreide seg om midtbygda med Nordli fra 1922 som basis eller Sørumsand som nytt kommunesenter.

Sørum på vestsiden av Glomma støttet Akershus fylke, som tok opp igjen planen fra 1876 om bru over Glomma der elva var smalest – ved Katthullet nedenfor Sundfossen. Med vegforbindelse tilknyttet en ny bru der ville det bli lett for befolkningen i Blaker å komme til offentlige kontorer som da var på Nordli, og for øvrig i Lørenfallet. Tomt til den 9-årige skolen skulle det også bli en råd med.

Imidlertid hadde Blakerbefolkningen god trafikkforbindelse til Sørumsand. En stor del av befolkningen bodde nær til stasjonene Blaker og Rånåsfoss på Kongsvingerbanen. For befolkningen ved Staurhaugen – Hogset/Hellne var det bussforbindelse til Sørumsand. Det fikk også befolkningen som benyttet Kvevli og Mork stasjoner på Urskog-Hølandsbanen da den ble nedlagt i ordinær drift i 1960 – og før ”kompensasjonsveien” kom. I Fossum krets i Blaker med grense til Sørumsand hadde allerede da befolkningen i nedre halvdel postadresse Sørumsand. Mange i kretsen hadde sin arbeidsplass ved bedrifter på Sørumsand. Gardene i kretsen med melkeproduksjon hadde vært med i oppbyggingen av Sørumsand meieri fra 1922.

Blakers kontaktforhold til Sørum var blitt annerledes etter nedleggelsen av ferge- og båttrafikken over Blakersund 1927/28.

Innbyggertallet 1960 var i Blaker kommune 2336 og i Sørum kommune 4281. (Cappelens ettbinds leksikon, 1962.) Tall for Sørumsand særskilt mangler for 1960. Men i en omtale av skoleforhold i Sørumsand skolekrets i Indre Akershus Blad for 8. august 1958 framgår det at Sørumsand hadde drøyt en fjerdedel av Sørum kommunes innbyggere. Tallene var da 4150 for hele kommunen og 1180 for Sørumsand. Med 1200 for Sørumsand tillagt Blakers tall 2336, ble det en befolkning i Blaker og Sørumsand som var 500 innbyggere større enn innbyggertallet i Sørum vest for Glomma. Det er nok forklaringen på at det ble overvekt av kommunestyre-representanter fra Blaker og Sørumsand ved de to første kommunevalgene i nye Sørum

kommune. På den tiden var det anledning til større forandringer på valglistene, så Sørumvalget kunne den gang ha like mye preg av stedsvalg som av rene partivalg.

Kommunehuset Nordli i felleskommunen

Kommunehuset Nordli var det helt naturlige stedet nye Sørum kommune straks skulle ledes fra. Kommunestyresalen hadde opprinnelig vært i 2. etasje, men ved en ominnredning ble det en større sal i 1. etasje. Den var stor nok til å romme 35 representanter, som Sørum kommune skulle ha fra 1962. Sørum kommune hadde økt antall representanter i kommunestyret fra 23 til 25 i perioden 1956-59. Det var foranledningen til at Nordli hadde stor møtesal før sammenslutningen. Blaker kommune hadde i alle periodene 1919-1962 16 representanter i kommunestyret, og kommunelokalet Huseby var tilpasset det.

Den kommunale administrasjonen, som fra 1. januar 1962 var sammensatt av de funksjonærene som tidligere Sørum og Blaker kommuner hadde, fikk ved sammenslutningen de samme kontorer som tidligere Sørum kommune hadde på Nordli. Ligningskontoret var i sidebygningen, som hadde tre kontorrom. For trygdekassene var det annerledes med kontorsted. Blaker trygdekasse hadde vært under kommunal administrasjon så lenge Blaker kommune bestod. Den kunne ikke flytte til Nordli sammen med den øvrige Blaker kommunes administrasjon. Inntil 1946 hadde forretningsførselen for Sørum trygdekontor ligget under kommunekassereren. Trygdekassen fikk da egen forretningsfører og flyttet til sidebygningen på lensmann Einar Gjetrangs eiendom Løren. Dit flyttet også Blaker trygdekasse ved sammenslutningen av trygdekassene fra 1. januar 1962.

Kommunelokalene i Blaker

Gjenværende i Blaker kommunelokale Huseby var Blaker Sparebank, stiftet 22. oktober 1920 etter delingsprosess med Aurskog Sparebank. Blaker Sparebank fikk fra 1921 banklokale på Huseby.

Fra sammenslutningen av Blaker og Sørum kommuner 1962 ble den kommunale kontordagen på Huseby hver onsdag. Dit kom en funksjonær for hver av Sørum kommunekasse, Sørum sosialkontor og Sørum trygdekasse. Dessuten fortsatte Sørum lensmannskontor Aurskog lensmannskontors ukentlige kontordag i Blaker på Huseby. Blaker ble nemlig overført til Sørum lensmannsdistrikt fra Aurskog lensmannsdistrikt samtidig med sammenslutningen av Sørum og Blaker kommuner.

Kontorholdet som beskrevet og bankvirksomheten på Huseby varte til og med lørdag 17. desember 1966. Mandag 19. desember 1966 ble et nybygg ved Svarstadkrysset innviet. Det mest iøynefallende skiltet som meddelte hva publikum kunne regne med var og er: Blaker Sparebank. Byggeforetaket var et samarbeid mellom Sørum kommune og Blaker Sparebank. Sørum kommune eide tomte hvor Svarstad skole, Haugtuns forløper som barneskole, lå inntil 1938.

Sørum kommunes andel av bygget vegg i vegg med banken var et legekontor, en legebolig, og med Blaker Sanitetsforenings lokale i kjelleren under legekontoret. I utgangspunktet leide Blaker Sparebank tomt for sin byggedel av Sørum kommune. Etter initiativ fra Sørum kommune var det kontakt mellom kommunen og Blaker Sparebank som førte til at Blaker Sparebank 7. januar 1985 overtok tomte, hele bygget og alle utleieforpliktelsene.

Mot nytt rådhus på Sørumsand

Sørum kommune flyttet sin ukentlige kontordag i Blaker fra Huseby til Blaker Sparebank ved årsskiftet 1966/67. Det gjorde også lensmannen og Sørum trygdekasse.

I Lørenfallet flyttet Sørum trygdekasse i 1963 fra sidebygningen på lensmannsgården til nyinnredet 2. etasje hos Bjerkes Rutebiler. Sørum ligningskontor flyttet 1967 fra sidebygningen på Nordli til lokaler i Sørum Sparebank som da hadde

oppført egen forretningsgård i Lørenfallet. Der fikk også Sørum lensmannskontor lokaler.

På Sørumsand åpnet Bingsfoss ungdomsskole til skoleåret 1965/66 som Sørums første bygg for 9-årig enhetsskole.

Sørum Rådhus i Sørumsand sentrum stod ferdig til å tas i bruk 1. april 1974. Den kommunale administrasjonen flyttet dit fra Nordli og kontordagen i Blaker opphørte. I 1977 flyttet også Sørum trygdekontor fra Lørenfallet til lokaler i Sørum Rådhus, og kunne sløyfe kontordag i Blaker.

Med kommunestyresal og andre møterom i rådhuset, var det likevel enda behov for Nordli og Huseby for fullstendig dekning av møtelokaler for råd og utvalg. På Huseby hadde også Østre Romerike skolepsykologkontor lokaler. Sørum kommune hadde tilsluttet seg skolepsykologtjenesten fra 1962.

Odd Skullerud

Artikkelen fortsettes i neste nummer.

Frogner meieri

Styret i Blaker og Sørum Historielag har gitt Øye Eiendomsutvikling AS følgende innspill til planen om å rive Frogner meieri: ”Gamle bilder fra Frogner med miljøet ved og rundt Frogner Meieri er tidligere gitt Dem fra en av våre mange lokalhistoriske bøker: ”Minner fra Frogner”. Av denne boken fremgår det klart at dette miljøet ikke lenger eksisterer og at Frogner Meieri i seg selv har lite igjen av den opprinnelige identitet. (...) Blaker og Sørum Historielag vurderer nåværende Frogner stasjonsområde og kirkene med den gamle veien mellom samt tilliggende bebyggelse som den viktigste hensynssone i Frogner. Lagets ønske er å medvirke til at Frogner gamle stasjon med stasjonsområdet utvikles til et kultur- og aktivitets-senter for Frogners befolkning, samt som senter for nærturisme og reiseliv der P.Chr.Asbjørnsen-tradisjonen kan være et gjennomgående tema. Dette vil ventelig gi Frogner sentrum tydelig identitet.

Dag Winding-Sørensen”

Återbesök i Sörumsand

Sommaren 1991 tog vi omvägen genom Norge, när vi åkte hem från vårt sommarställe utanför Strömstad för att se till ”att huset stod kvar” därhemma. Resan gick bland annat förbi Sörumsand, där jag tog en del foton på museijärnvägen ”Tertitten”, det vill säga Urskog – Hölandsbanen, (UHB). Detta plus läsningen av banans historia blev så småningom en artikel i Smalspårigt #101. (Som vi trycket her i SørumSpeilet nr. 2/2010, red. anm.)

Under Himmelfärdshelgen i år (2009, red. anm.), var jag i ett helt annat ärende i Sörumsand, men kunde naturligtvis inte avhålla mig från att se efter om något hade hänt där sedan mitt förra besök – och det hade det naturligtvis!

Museijärnvägens stationshus, som är en kopia av Björkelangens station vid den ursprungliga banan, var precis som det var för nästan tjugo år sedan, men hade kompletterats med minsta typen av Narvesens (=norska Pressbyrå) kiosk – en gåva från företaget. Jag fotograferade den i regnet tillsammans med stationsskylten, som visar att Sörumsand ligger knappt fyra mil från Oslo österut. Dessutom fanns vattenhästen, där den stod förra gången vid perrongens slut.

Men större saker hade hänt: en verkstad med lokstall och en vagnhall hade blivit byggda.

I lokstallet stod lok 4, Setskogen (Hartmann 1909), nedplockat för revision och där stallades också lok 7, Prydz, uppkallat efter banans legendariske chef Eigil Prydz, som var deponerat där av Jernbanemuseet i Hamar. Loket som byggdes av Henschel 1950 är Norges sist byggda ånglok. Detta lok är det mest använda trafikloket.

I stallet hade också lok 14, Björkelangen, sin plats. Dieselloket är ett unikum, då det byggts i banans egen verkstad av ”hopplockade” delar. Som synes är det inte helt olikt en Z4p.

I vagnhallen stod lok 6, Höland (Hartmann 1925) tillsammans med de personvagnar

som används i trafiken, men dem hade jag inte tid att titta på. Plikten framför allt!

Under portalkranen, som snart är funktionsduglig igen, stod nu den öppna ”löftekassen” 202 på en normalspårig NSB-vagn och trävirket i Terbovens vagn verkade inte ha mått helt bra.

UHB är numera en del av Akershus länsmuseum, som från i år anställt Pål Roberg, en trevlig ”gutt”, som ”driftsbestyrer”. Han berättade, att det finns planer på att förlänga museibanan till Björkelangen. Till detta och annat banarbete ämnar man spåra om några små NSB normalspåriga grusvagnar, som man fått, till boggivagnar för 750 millimeters spår.

Han berättade också att en grupp i Skulerud, den ursprungliga banans slutpunkt, håller på att återskapa stationens spårområde, med lånad räls från museibanan.

I min förra artikel berättade jag också om ångbåten DS (dampship) ”Turisten”, som trafikerat Haldenvassdraget mellan Skulerud och Halden mellan 1887 och 1963, men som under senare år avlösts av en dieseldriven före detta tysk båt.

Nu har det otroliga inträffat, att två privatpersoner investerat tvåsiffriga miljoner norska kronor – det ryktas omkring femtio - i att bärga och återställa vraket av den ”riktiga” Turisten till originalskick med bland annat den ursprungliga ångmaskinen, som fanns på Tekniska muséet i Oslo. Invigningsturen under ånga skedde från Halden över Strömsfoss till Örje den 27 till 29 juni. På grund av kräftpest fick man inte gå till Skulerud!!

Strömsfoss blir Turistens hemmahamn, där den kan beses, när den inte är i trafik.

Kanske kan den stora rundturen Oslo-Sörumsand-Skulerud-Halden-Oslo åter bli verklighet någon gång i framtiden?

Lars T. Stenson

Refsum skole i Sørum

Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) har med støtte fra Stiftelsen UNI satt i gang et arbeid for å registrere og samle inn informasjon om de mange skolehus som finnes. Odd Skullerud er prosjektleder for innsamlingen i Sørum.

Refsum krets var en av de åtte kretsene som fikk skolehus til gjennomføringen av nyordningen i Sørum kommune fra 1864 – etter loven om almueskole på landet av 16. mai 1860.

I 1861 kjøpte man 30 mål jord av Hans Engebretsen Refsum. Herav var 25 mål udyrket. Barnetallet var 60 og skolen ble to-delt fra åpningen med 24 uker undervisning.

Refsum og Sørvald kretser ble slått sammen i 1912, med skolested på Nedre Asak. Den nye skolen ble femdelt og fikk navnet Vesterskaun. Vesterskaun skolebygning var ferdig til å tas i bruk i 1916. Inntil da var Refsum og Sørvald skoler i bruk for folkeskolen.

Vesterskaun skole ble i 1974 flyttet til nytt skolebygg på Lundermoen. Skolebygningen på Nedre Asak er senere revet.

Refsum skole var etter opphør av skoleholdet der brukt en tid til bolig for lærerpersonell ved andre skoler i Sørum kommune. Senere gikk huset over i privat eie.

I en rapport fra SEFRAK-registreringen Kulturminner i Sørum – utgitt i 1991 av Sørum kommune ved kulturetaten står det om Refsum skole: ”Gnr. 61 Bnr. 03. Skolen ble bygget omkring 1870 som kretsskole. Huset er nå en del ombygget og fikk nye vinduer i 1974. Det er trolig at bygningen har hatt midtkammersplan.” Et gammelt fotografi av Refsum skole bekrefter antakelsen om midtkammersplan.

Refsum skole ble revet i 2008, og det er oppført en ny enebolig med garasje på tomte.

Odd Skullerud

Hovedkilde for denne omtalen av Refsum skole er Sørum Herred – bind 1, annen utgave 1972.

Historielagets kalender 2011

Det er i år 27. gang Kjell H. Huseby setter opp kalenderbildene til den årlige kalenderen fra historielaget. Det han synes er mest overraskende er at bare et av bildene denne gangen er hentet fra det opprinnelige bildearkivet til historielaget.

Prisen på kalenderen i svart-hvitt vil derimot være den samme – 50 kroner.

Januarbildet viser fire vegarbeidere som i 1926 jobbet på vegen fra Bingsfoss til Val.

Februarbildet er fra vinteren 1942 og viser stor oppslutning om travkjøring på Hellesjøtjernet.

Marsbildet viser Kvevli landhandel og Kvevli stasjon på Urskog-Hølandsbanen i 1910.

Aprilbildet viser ”Sørumsand sentrum” i 1908. Sant å si er det ikke mye ”sentrum” å få øye på.

Mai-bildet viser 17. mai-toget på Vesterskaun skole, som gikk fra skolen til Kirkeby på Asak, en distanse på 200 m.

Juni-bildet viser også hovedbygningen til H. P. Kirkeby på Asak, nå i 1942. Han hadde da gått av som varaordfører høsten 1941.

Også i juni befinner vi oss på Vesterskaun skole, som da lå rett nedenfor Asak. Det hyppes poteter.

August-bildet er et kjent postkort fra ”Blaker Hotel & Skydsstation” fra 1918.

September-bildet er hentet fra siste sesong ved Bingen lenser i 1985. Dette bildet har Morgan Andersen tatt.

Oktober-bildet viser avdukingen av bautaen over falne ved Sørum kirke i 1941. Et 70-års-minne når vi kommer til 2011.

November-bildet er tatt av Blaker alders- og pleiehjem i 2009, som har en usikker framtid der det nå ligger.

Desember-bildet er som seg hør og bør et julekort som viser juletoget til Tertitten klar til avgang i desember 1997.

Alle historielagets medlemmer kjøper naturligvis kalenderen. Vi trenger også flere selgere, så meld deg på!

Red.

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 71: Finnelønn

En sommerkveld da jeg var elleve år gammel, hadde far slått resten på et jorde etter kveldstid. Da han var ferdig, kom han hjem med hestene og bad meg gå med dem ned i havna. Den var på den andre siden av Trondheimsveien et stykke nedenfor alléen hjemme. Han ville ikke be noen av gårdsguttene om å gjøre det, da det var en god stund etter kveldstid. Jeg red ned til havna og slapp hestene inn der. På hjemveien gikk jeg langs veikanten og så ned i veiskråningen for å se om det lå ett eller annet av interesse der, for det gjorde det i blant. Det kunne være verktøy, hestesko, hodeplagg, tomflasker og mye forskjellig annet.

Plutselig får jeg se en mørk blå koffert som lå nede i skråningen i yttersvingen et stykke nedenfor alléen hjemme. Jeg var ikke sen om å gå dit ned for å ta den opp. Den var ikke stor, men var veldig solid og fin å se på. Jeg tok den naturligvis med meg og sprang hjem fortrest mulig for å fortelle hva jeg hadde funnet og for å vise den fram.

Vi regnet med at kofferten var låst, men da vi prøvet det, viste det seg at det var den ikke. Det var ingen navnelapp utenpå med adresse til eieren, og vi åpnet kofferten forsiktig for å se om det var navn og adresse inni. Det var det heller ikke. Det vi så var ei bok, noe fint rent tøy og noen kostbare smykker, og vi ble litt i villrede om hva vi nå skulle gjøre.

Den sommeren bodde det et ektepar fra Oslo hos oss, og de holdt Aftenposten. Et par dager senere fikk de til vår store glede se at kofferten som jeg hadde funnet, var etterlyst der, og eieren hadde oppgitt både navn og telefonnummer. Det ble straks ringt det oppgitte nummeret, og det var eieren som tok telefonen. Da han fikk beskjed om at kofferten var funnet og tatt vare på, og at den var like hel, ble han svært glad. Han fikk forklart hvor vi bodde, og om kvelden kom både han og kona hjem til oss i bil for å hente kofferten. Da de kom, fikk de forklart at det var jeg som ved en tilfeldighet hadde funnet den.

De var veldig hyggelige og greie mennesker som var glade for at de skulle få

sakene sine tilbake. De fortalte om årsaken til at de hadde mistet kofferten, for det var de faktisk klar over. De hadde rastet ved veikanten et stykke før kom nedover der vi bor, og de kom siden til å huske på at kofferten ble satt på det venstre stighbrettet på bilen og ble glemt igjen der. Da de kom i høyresvingen nedenfor alléen hjemme, hadde sentrifugalkraften blitt satt i virksomhet. Det resulterte i at kofferten ramlet av og seilte ned i veiskråningen på venstre side hvor jeg fant den, like hel.

Byfolkene var veldig greie. De fikk kaffe og kaker og var hos oss en god stund. De åpnet ikke en gang kofferten for å se om innholdet var der. De stolte nok fullt ut på oss, og det kunne de trygt gjøre, for vi hadde ikke rørt noen ting.

Før de reiste så de liksom så lure ut, og så kom mannen med et smil bort til meg og stakk 70 kroner bort i hånden min som takk for hva jeg hadde gjort. Jeg ble fullstendig overrasket og visste med det samme ikke hva jeg skulle si eller gjøre. Så fikk jeg stammet fram en hjertelig takk så fint som jeg kunne få det til og bukket dypt. Mannen bare klappet meg på hodet og lo, og det gjorde kona hans også. Jeg ble jo helt overveldet over å ha fått så mange penger. 70 kroner den gang tilsvarer jo mange hundre kroner i dag, og det var virkelig noe til finnerlønn. Om jeg hadde fått 5 kroner ville jeg ha blitt veldig glad, og hadde nok syntes at det hadde vært for mye, men tenk to kroner, da, selv det var en svimlende sum for meg.

Jeg dro ikke på butikken dagen etter for å kjøpe slikkerier og forskjellig fanteri, men far fikk pengene og satte dem inn på kontoen min i Christiania Sparebank, og jeg syntes at jeg var blitt veldig rik.

Eierne av kofferten var nok etter den tids forhold svært velstående, men de hadde jo ikke behøvd å være så rause og gavmilde for det. Det hele endte i hvert fall godt for begge parter vedkommende, og det gledet vi oss over.

Kristian Lieungh

I neste nummer av Sørumspeilet avsluttes Kristian Lieunghs artikkelserie med "Vi og de andre", refleksjoner fra en bakke langs Trondheimsvegen.

Notater til gardshistoriene for Ausengrenda (2)

Høsten 2010 kommer det fjerde bindet av Sørums bygdebok som blant annet omfatter Lundermoen og området vestover. Forrige gang det var planer om å utgi bygdebok for Sørums, samlet Per Otto Asak inn materiale til gardshistoriene i dette området, og som en forberedelse trykker vi flere av disse. Vi fortsetter med notater til historien for Ausen. Asaks notater bygger videre på Holmsens notater fra middelalderhistorien som vi har trykket tidligere i SørumsSpeilet.

Ausenødegarden og andre plasser

1672: Halvor Arteids arvinger selger ødegardsparten i Ausen til bonden på Ausen.

1701: Husmannen under Ausen heter Hans Nilsen. Han bodde trolig på Øgar'n.

1730: Det nevnes at det bor to husmenn på Ausen.

1734: Skifte på Salmakerstua under Ausen. Dorte Gunnarsdatter fra Norgar'n Ausen er død. Hun etterlot seg tre barn.

1762: Manntall: Marte Hovelsdatter fra Norgar'n gift med Ole Kristoffersen. De bodde trolig i Enga. Nils Nilsen fra Søgar'n gift med Marte Hansdatter (eller Pedersdatter). De var gamle. Sønnen Nils Nilsen d.y. gift med Mari Gulbrandsdatter. Boet hadde arvepart i Søgar'n

1769: Skifte etter Mari Gulbrandsdatter på Øgar'n. Enkemann Nils Nilsen. Barn: Ole, umyndig. Nils ble attgift med Berte Pedersdatter. Hun var søster til Ole Tempelet under Skrøver. Boet viste 17 riksdaler i overskudd, og det var bra til å være et husmannsskifte.

Ca. 1780: Nils Nilsen flyttet til Tempelet under Sktøver. På 1780-tallet bodde det flere husmenn under Ausen. Under Norgar'n omtales en Peder Sørensen, som fikk sønnen Hans, som ble satt bort til fostring hos gardsfolkene Ola Hovelsen og hustru på Norgar'n. I 1780 nevnes en husmann Iver Olsen under Søgar'n. Han bodde i 1801 på Ausenøgar'n. Iver Olsen var også ei kort tid på 1780-tallet bruker på Søgar'n, som han ville kjøpe.

1785: Fra Bingen tingsted finnes et dokument datert 12. oktober 1785, som forklarer årsaken til at det kom folk til Øgar'n under Nordre Ausen. Vi gjengir dokumentet i sin helhet:

”Underskrevne Hans Hansen Ousen af Sørums prestegjeld og kjender og herved vitterliggjør at have med min hustrus vilje og samtykke solgt, skjødet og avhendet, ligesom jeg herved selger og skjøder og afhender til velagte Ole Hovelsen Ousen min eiende $\frac{1}{4}$ -part eller $7\frac{1}{2}$ lismund tunge med odel og bøxel og herlighed udi gården Ousen i bemelte Sørums sogn beliggende hvormed ej følger den halvpart udi underliggende plass Ousen Ødegården, hvoraf kiøberen selv eier den annen halvdel, til hvilken ende under denne handel han har reserveret sig at i tilfelle jeg som under dette kjøber bleven ejer af heele plassen Ousen Ødegården, i tiden enten ved mindelig forening eller annen årsag, vil afhende og ikke lenger bruke denne plass, da skal han, hustrue og børn have første innløsningsrett, og for plassens afståelse til hans eiendom, betale mig den summa 100 rd. For bemeldte solgte $7\frac{1}{2}$ lispund tunge, har da kjøberen Ole Hovelsen således fornøiet mig.

1. Er jeg som melde, blive ejer af plassen Ousen Ødegården til min beboelse og brug for mig, hustrue og arvinger, inntil jeg selv finner for godt at afhende den, men da skal Ole Hovelsen eller arvinger, have nærmest rett, at indløse samme med 100 rd. Og
2. Indfrier hand i mit sted, til Sogneprest Friderich Grøner Mandahl udstedde pante Obligasjon, dateret 23. Januari og tinglyst 13. Marts 1779 med den summa 399 rd. hvorved hand har afclareret mig den efter mundtlig skeed forening om accorderte kjøpesumma, thi skal bemeldte $7\frac{1}{2}$ lispund tunge med odel og bøxel og herlighed udi gården Ousen, påstående huse og bygninger, tillige med ager og eng, skov og mark, intet undtagen.

I: except. Plassen Ousen Ødegården, som er mig, hustrue og børn, som lovlig eiendom reserveret. Plassen Ousen Ødegården, som er mig, hustrue og børn, som lovlig eiendom reserveret.

:I heretterdags følge og tilhøre kjøber Ole Hovelsen, hustrue, børn og arvinger med lige og samme rett, som jeg til dato, i følge skiøde af 31. Desember 1777, dertil haftt, da jeg herved fraskriver mig og arvinger, ald videre rett og berettigelse til samme og derimod forbinder mig og den for denne handel og overdragelse at være hjemmelsmann i følge loven.

Til bekreftelse under mitt navn og signette, hvorhos tillige i følge forordningen attesteres, at intet skriftlig tilforn om denne handel er forfattet.

Vitterlighed. Ligesom og kjøber Ole Hovelsen, for så vidt pladsen Ousen Ødegården betrefter tillige bekrefter dette skjøde.

Bingen Tingsted den 12. Oktober 1785
Hans Hansen Ousen Ole Hovelsen Ousen
Til Vitterlighed
Peder Poulsen Kamphus
Ole Christophersen Ousen.

1789: Husmennene på Ausenøgar'n betalte ingen skatt verken på plassen eller av formue. Bøndene betalte følgende i skatt: Ola Hovelsen Søgar'n. I alt 1 riksdaler. Gulbrand Knutsen Søgar'n. 0,48 riksdaler. Den andre bonden Jakob Hansen å Søgar'n var gammel og skrøpelig. Hans sønn, Hans Jakobsen, var nylig død. De betalte ikke skatt. Det gjorde heller ikke Hans Hansen, som var tidligere bruker på Norgar'n.

Plassene under Ausen etter 1800

1801: Folketelling: Husmann med jord.

- 1) Øgarn? Ole Hansen, 37 år, gift med Olea Iversdatter, 25 år. Hennes foreldre, Iver Olsen, 59 år og Kari Kristoffersdatter, 54 år.
- 2) Enga? Anders Pedersen, 31 år, en soldat, gift med Marte Torstensdatter.

1801: Folketelling: Husmann uten jord.

- 1) Halvor Olsen, 36 år, dagarbeider, gift med Anne Gulbrandsdatter, 40år. Barn: Lars, 10 år.
- 2) Hans Hansen, 48 år, gjørtler og smed, gift med Guri Andersdatter, 47 år. Barn: Marte, 23 år og Edel, 7 år. De bodde trolig på Øgar'n. (Se nedenfor.)
- 3) Anders Andersen, 59 år, gift for annen gang med Marte Kristoffersdatter, 53 år. Barn: Ole, 16 år, krøpling. Innsitter: Anne Oudensdatter, 61 år, med sønnedatter Ingeborg Trondsatter, 9 år. (Trolig etter en gammel smed på Ausen?)

1825: Dagfinn Skrøver har på vegne av sin kone kjøpt Ausenøgar'n. Denne parten blir skyldsatt til søgar'n.

1834: Dagfinn solgte til nye småbrukere:

- 1) Til Lars Torgersen fra Tempelet. Det var et skifte etter Lars på Øgar'n i 1840. Her nevnes sønnen Peter og sønnesønnen Gulbrand. Parten ble solgt til Hans Olsen Asakeie.
- 2) Til Kristian Helliksen (eller Kristoffer?). En Kristoffer Helliksen var i 1840-årene møller på Ausen. Helliksbekken er oppkalt etter ham. Denne parten skiftet ofte eiere, og var i 1865 et underbruk til Torger Nilsen på Leirud. (Se ellers folketellinga i 1865.)

1841: Fra slutten av 1820-årene bodde Hans Pedersen fra Norgar'n på Øgarnsplassen til Norgar'n. Hans var gift med Marte Olsdatter fra Moen. Hun tjente om lag 1820 på Myrer. De hadde barna: Engebret, Karen, Anne Marie (stammor til Stensletslekta i Frogner) og Ole. Alle var født i tida 1822 til 1831. Hans var husmann hele sitt liv. Den egentlige eier var kaptein Ausen, den tidligere omtalte Hans Hansen "smeds"s eneste sønn. Parten var ikke skyldsatt, og formelt stod Mattias på Norgar'n som eier. Kaptein Andreas Ausen jobbet på Kongsvinger festning, og var omkring 1841 død uten livsarvinger. Hans eneste arving var søsteren Mari, som overtok rettighetene i plassen. Dette ble nærmere bekreftet i kontrakten fra 1868.

1865: Folketelling på Ausenøgar'n:
Løpenr. 128/129: Hans Olsen, gardbruker og sjøleier, 37 år, født i Sørum, gift med Marie Johannesdatter, 47 år, født Bråte? I Skedsmo. Barn: Martin, 12 år, Adolf, 5 år, Oline, 16 år og Karen, 9 år. I 1891 bor Hans og frue fremdeles på Ausenøgar'n. Sønnen Martin Hansen overtok seinere Ausenøgar'n. Husmann: Lars Larsen, husmann og skredder, 23 år, født i Sørum, gift med Anne Hansdatter, 25 år, født i Sørum. Barn: Hanna, 2 år. I 1875 bodde de trolig på Ausenenga. De hadde fått mange barn der.

Løpenr. 127: (Under Norgar'n Ausen og ikke skyldsatt.) Se føderådskontrakten fra 1868 nedenfor. Det bodde ingen på den plassen i 1865. Den siste som bodde der var Hans Pedersen fra Norgar'n og han døde der i 1851.

1868: Føderådskontrakt (Se også 1785 på Norgar'n, 1801 på Øgar'n (?) og 1841.)
"Undertegnede Enkemand Svend Torgersen Sletten på Bråteeie i Skedsmo, erklærer og vitteliggjør, at jeg Dags Dato har med min søn Hans Svendsen Sletten opprettet følgende føderådskontrakt:

Jeg Svend Torgersen Sletten overdrager med dette Dokuments tinglysning til min søn Hans Svendsen min i Sørum beliggende og eiende Plads, kaldet Ousen Ødegarden, hvilken Eiendom tilfaldt min avdøde hustru Mari Hansdatter i arv etter hendes for lengst avdøde broder Kaptein Andreas Ousen i Nes. Det bemerkes at pladsen Ousen-Ødegarden har jeg haft i min eie i henimod 30 år, og så betalt skatter af den, eftersom den ikke e særskilt skyldsatt, men får skyld sammen med garden Nordre Ousen.

På Pladsen står en gammel Stuebygning og en liten Lade. Der er Hamneret til Pladsen i Garden Nordre Ousens Udmark til den Besetning, som den kan føde.

Nevnte Eiendom med Hus og Herligheder er det jeg hermed overdrager til min søn, mot at han skafer meg følgende Føderåd:

1. Skaffer han mig Værelse her på Pladsen Sletten med fornødne Beværtning til min Død, samt Seng- og Gangklæder.
2. Daglig leveres mig 1 (en) Pot nysilt Melk og (quart?) Fjerdings $\frac{1}{4}$ Tønne Rug, $\frac{1}{4}$ tønne Byg og $\frac{5}{4}$ merker (smør?).
3. Straks efter min Død forskaffer han mig en sømmelig og riktig Begravelse.

Jeg Hans Svendsen Sletten forbinder mig til alle Punkter at efterleve denne Kontrakts pålagte forskrifter. Med Hensyn til det (Tinglyste?) Papir tilføres, at vi efter beste Skjøn ansatte Føderåd til en Verdi af 16 Spd. eller for 5 år til 80 Spd., der ansees som fuldt Vederlag for den faste Eiendom.

Dette til bekreftelse med vore Henders Underskrift i 2dre Vitners Nærvær.
Pladsen Sletten i Saugdalen
Den 22. Januar 1868.

Svend Torgersen Sletten m.p.p.
Hans Svendsen Sletta (sign.)
Tørger Larsen (?) Tørstuen (Torgerstuen)
(egen stygg håndskrift)
Jørgen Tronerud
(sign.)

Seinere kommer det en tilføyelse i 1885: Eiendommen Ousen Ødegarden er skyldsatt 127b^{III} med skylda 1 ort 2 skilling.

Her nevnes: Skiftet etter Kapt. Ousen avsluttet 28/12 1842. Plassen utlagt til søsteren Mari Hansdatter med mannen Svend Torgersen Vestby (seinere Sletten). I 1885 selges plassen til Otto Kristiansen på Ausenflaen. Disse to plassene slås da sammen.

1900: *Fjellstad (Ausenøgar'n løpenr. 128/129) Br.nr. 11.*

Martin Hansen, sjøleier og gardbruker, født 1854 (se 1865). Hustru Karine Hansdatter, født 1858 i Skedsmo. Barn: Gunda, født 1879. I 1903 hadde Martin flyttet fra Fjellstad. Han var murer og bodde seinere på Leirsund.
Ausenflaen under Norgar'n (br.nr. 2).
Flaen er nevnt i 1851. Da blir den første husmannen på plassen sjøleier. Det er Nils Torkildsen som dette året ble sjøleier da han

kjøpte plassen av bonden Hans Dagfinnsen på Norgar'n Ausen. Nils hadde vært husmann på plassen fra 1820-årene og kom opprinnelig fra Kamphus.

I 1869 solgte Nils småbruket til svigersønnen Otto Kristiansen fra Sørumsø i Skedsmo.

I 1885 kjøpte også Otto Ausenøgar'n fra Nordre Ausen av kaptein Ausens arvinger.

Folketellinga i 1865: Nils Torkildsen, gardbruker og sjøleier 73 år, født i Fet (Bergerskogen), gift med Marte Enersdatter, 68 år, født i Sørumsø (Nedre Vilberg). Datteren Ellen, 26 år, bodde hjemme.

I 1875 står Otto Kristiansen som gardbruker og snekker på Flaen og er gift med Ellen. Her nevnes 3 barn. (Se ellers husmannsætter under Ausen.)

Breimyra, skilt fra Norgar'n, br.nr. 3.

Dette var et skogstykk som Hans Dagfinnsen solgte til far sin Dagfinn Skrøiver i 1851. Skrøiver hadde lite skog og ønsket vel mer fjellskog. Denne parten ble snart solgt fra Skrøiver. I 1886 eide Syvart Jensen Asak i Skedsmo denne parten.

Ausenenga, skilt fra Søgar'n Ausen.

Etter Ausenøgar'n er Ausenenga den eldste husmannsplassen under Ausen. Det bodde minst en husmann her på 1700-tallet. I 1801 bodde det trolig to familier i Ausenenga.

Ausenenga blir småbruk i 1832, da Ole Gulbrandsen på Søstua selger denne plassen til Jens Hansen. Jens er da småbruker her til 1845, da han selger dette bruket til Hans Andersen Melvold. Hans Andersen er småbruker i Ausenenga til sin død i 1886.

Folketellinga 1865: Hans Andersen, gardbruker og sjøleier, 54 år, gift med Anne Sofie Olsdatter, 48 år, født i Aurskog. Deres barn: Martin, 14 år, Anton, 6 år og Lovise, 10 år. (Sønnene Ole og Gudbrand var bortreist.) (Om familien ellers, se ætten på Østre Melvold.)

En annen familie: Johan Pedersen, husmann uten jord, 45 år, født i Aker (?), gift med Karen Gulbrandsdatter, 41 år, født i Sørumsø. Deres barn: Nils, 15 år, Inger Marie 8 år, Karoline, 5 år og Laura, 3 år.

I 1886 står Hans Andersen som eier av Ausenenga (br.nr. 10). I 1888 selger hans svigersønn Kristian Amundsen småbruket tilbake til Søstua Ausen i det sønnen på denne garden Karl Olsen Ausen kjøper dette.

Kristian jobbet i Lillestrøm og gikk til fots på jobben fra Ausen til Lillestrøm, vel ei mil hver veg. Da han bygde seg hus i Lillestrøm, går det en historie om at han hver dag mens han gikk til jobben tok med seg en tømmerstokk fra Ausen til sitt nye hus i Lillestrøm (Strømmen?).

Ausenhaugen.

Denne plassen ble skyldsatt i 1838 da Ole Gulbrandsen i Søgar'n Ausen døde, men bruker der regnes som sjøleier også i 1835. Men i 1850 hadde Anders Torgersen i Søstua Ausen kjøpt denne plassen og lagt denne til garden sin. Navnet "Haugendumpa" eksisterer ennå og forteller oss hvor plassen har ligget.

Smia i Ausen, Smedstuen

Smia i Ausen blir først nevnt i 1762. Da får Anders Andersen Mo bevilling til å drive som smed i Ausen. Anders bodde også en stund som husmann under Skrøver. Han var gift med Marte Olsdatter (datter til Ole Olsen Skrøver). Det er skifte etter Marte i 1781. Barn: Anders, 12 år, (seinere husmann under Leirud), Ole, 8 år. I 1784 ble Anders atgift med Marte Kristoffersdatter. Anders drev som smed til seinest 1785, da overtok Hans Hansen Ausenøgar'n bruken av smia. I 1801 blir han omtalt som gjørtler og smed. I 1802 flytter Hans Hansen til Møllerstua ved Ryen i Skedsmo, men etterkommerne beholdt sine rettigheter i Ausenødegarden (se 1867).

I 1875 står Ole Larsen fra Mellomstua Ausen som smed. Ole ble seinere gardbruker på Mellomstua. Han er den siste smeden som dreiv bygdesmia i Ausen.

Smia i Ausen har nok stått på flere plasser ved Ausen. Den siste plassen en veit om er at den stod ved Søstua Ausen. Der stod den fram til ca. 1920.

Ei husmannsslekt på Ausen

Torkild Synersen, født 1754 på Løken i Fet og hustruen Anne Nilsdatter, født 1757, bodde i 1801 på plassen Skogen under Berger i Fet. I 1803 flyttet Torkild til sin søster Anne Syversdatter på Kamphus. Da hennes mann døde, kjøpte Torkild Kamphus, som da var et småbruk. Torkilds hustru Anne døde alt i 1810, og Torkild ble attgift med enken Marte Pedersdatter Størsrudhaugen. Torkild dør på Lunder i 1845. Torkild hadde vært medeier i Lunder.

Torkild og Anne fikk barna:

- 1) Syver Torkildsen, født 1787, død 1843, gift med Anne Halvorsdatter. Han overtok Kamphus etter far sin. I 1830 eide han også en part i Lunder. Økonomisk gikk det ikke så bra med Syver, for han måtte selge en part av Kamphus. Syver hadde minst to døtre, men de flyttet fra bygda. Enka ble attgift med en Jens Peter Hansen.
- 2) Hans Torkildsen, født 1789, gift 1818 med Anne Einersdatter fra plassen Skille under Refsum. Han ble gift andre gang med Anne Andersdatter. Med Anne fikk han bl.a. sønnen Ola, født i 1865. Han var da ganske velstående.
- 3) Kari Torkildsdatter, født ca. 1785, gift med Hans Kristiansen Leirud. De bodde på Åslien, og ble meget gamle. I 1865 hadde de ei voksen datter som hjalp sine foreldre med småbruket.
- 4) Johanne Torkildsdatter, født 1791, gift med Gunner Nilsen Fjellet fra Odalen.
- 5) Nils Torkildsen, født 1794, gift med Marte Einersdatter, søster til forannevnte Anne Einersdatter. Nils og Marte var fra ca. 1825 husmannsfolk under Nordre Ausen. I 1851 kjøpte Nils en part av det ”gamle” Ausenøgar’n som lå sammen med Nordre Ausen. Det ble br.nr. 2. Nils og Marte fikk barna: 1) Torger, født 1825, var først gift til Opsal, seinere kjøpte han Øvre Leirud, men bodde i 1875 hos sin onkel på Mellom-

Lunder, 2) Embret, født 1829, 3) Dorte, født 1833, gift med Anders Pedersen i Lillestrøm (etterslekt), 4) Anne, født 1836, (do. Lillestrøm) og 5) Ellen, født 1840, fortsatte slekta på Ausen.

- 6) Jakob Torkildsen, født 1795, gift 1825 med Mari Jakobsdatter fra Ausen. De ble småbrukere på Lundermoen.
- 7) Anne Torkildsdatter, født 1801, gift 1825 med Embret Iversen Nordli.

Torkild hadde før sin død overlatt Mellom-Lunder til sin nest eldste sønn Hans Torkildsen, 1789 – 1871, gift første gang med Anne Einersdatter fra Skille og andre gang med Anne Andersdatter. I sitt andre ekteskap hadde Hans barna: Ole, født 1823, ugift, og Dorte, gift med Ole Larsen, født 1823, død 1870.

I 1865 delte Hans bruken av Mellom-Lunder med sin svigersønn Ola Larsen. Ola og Dorte hadde barna: Hans, født 1861, død ung, og Anne, født 1859. Omkring 1870 ble denne familien sterkt rammet av en rekke dødsfall. Til slutt døde den eneste gjenlevende i familien, Anne, i 1878, bare 19 år gammel. De nærmeste slektninger innstiftet da et legat, Anne Lunders legat, til familiens minne. Hans Torkildsens brorsønn Torger Nilsen var i 1875 bruker av Mellom-Lunder. Garden ble seinere lagt til nabogarden Nordre Lunder, og Torger flyttet til Leirud, som han eide.

På Ausenflaen fortsatte slekta med Ellen, født 1840, gift med Otto Kristiansen. Hans foreldre var Kristian Olsen Sørumeie og Dorthea Kristoffersdatter fra Skedsmo. Familien tok navnet Ausen. Ellen og Ottos barn var:

1. Karl Dyvart, født 1869, bodde i Konows gate i Kristiania. Han var snekker. Hans hustru het Anna. Barn: Ebba, gift Sletten, Oscar (til USA) og Gunnar, gift, bosatt i Oslo.
2. Martin, født 1872, gift og bodde i Kongsvinger. Han var pølsemaker. Barn: Terje, Åge, Gunnar og Rønnaug.

3. Nilla Karine, født 1874, gift Overud i Oslo. Ei adoptert datter med navnet Margit.
4. Thea, født 1876, ugift, hushjelp hos broren Oscar Ausen. Døde 1937.
5. Anton, født 1879, flyttet til Strømmen. Han var jernbanemann. Hans hustru het Elise, og de fikk barna: Odmund, Tor og Ellen.
6. Oscar, født 1882, ugift, pøsemaker på Skarnes. Døde 1968.
7. Hjalmar, født 1887, overtok farsgården. Hjalmar ble gift med Martha Asak, født 1886, brordatter av Ola Ausen Mellomstua og søster til Asak på Opsal. De fikk fem barn: Eva, ugift, bodde på Ausenflaen, Ingerid, gift Nordby i Skedsmo, Astrid, gift Skram i Rælingen, Otto, ugift, og Hans, overtok farsgården.

Ellen Ausen døde i 1920, 80 år gammel.
Otto Ausen døde i 1933, 93 år gammel.

Hjalmar og Martha døde begge i 1965, og den yngste sønnen, Hans, født 1930, hadde da overtatt farsgården.

Per Otto Asak

Turstiene i Sørumsund

Det har lenge vært en viktig oppgave for Blaker og Sørumsund historielag å opparbeide, merke og vedlikeholde turstier i Sørumsund. Også i idrettslagene i kommunene har det vært arbeidet med dette.

Det store gjennombruddet kom med etablering av turstien langs Glomma fra Bingsfoss til Rømuas utløp, med mulighet til å fortsette over Korpefjellet. Til dette skaffet kommunen betydelige ressurser, og det ble laget profesjonelt informasjonsmateriale som nå flere steder trenger en oppfrisking.

Mens Kaare Sæther hadde ansvaret for turstiene i historielagets styre var det stor aktivitet både i etablering av nye stier og vedlikehold av gamle. Blant annet ble turstien langs Glomma forlenget fra Bingsfoss til Rånåsfoss.

Nå er det Haakon Sandbraaten som har overtatt dette ansvaret i styret, og et av de tiltakene han ønsker å prioritere gjelder

nettopp den stien. Flere som bruker stien har klaget over at det ved Valsevja, som både går langt inn i landskapet og er dyp, er vanskelig å finne ut hvor stien går, og det er også nødvendig å gå en stor "omvei". Sandbraaten har drøftet spørsmålet med vedlikeholdsansvarlig Tore Møllegaard og grunneier Anne Marie Hvoslef. Det er bred enighet om at det burde være mulig å bygge ei bru over denne evja for å korte ned turstien og gjøre traséen tydeligere.

Red.

P. Aanerud-posen

Jeg tror det i de fleste hus som har vært i samme familie en tid finnes en slik pose som er full av håndskrevne oppskrifter og utklipp fra ukeblader med gode råd. Hjemme hos oss ligger notatene, som er fra 1920- til 1950-årene i en pose fra P. Aanerud Bakerforretning på Aarnes st. med telf. 3068.

Tørre vafler

250 gr. sukker

250 gr. smør

4 egg

½ kg. potetmel

3 teskeer bakepulver

Eggeplommene vispes godt med sukkeret, tilsettes smør og mel med bakepulveret.

Eggehviten vispes aldeles stiv og skjæres i til slutt. En stor toppet spiseskje legges på midten av jernet, som presses godt sammen og vendes. Stekes på begge sider til de er lysebrune og sprø.

Hardangerlefse

1 eller 2 egg

6 sp. skeer sukker (eller erstatning)

1 kop sur flødemelk

½ kop sirup

3 spiseskeer smør

1 kop potetmel

1 teske natrium

1 teske hjortesalt

Mel til passe fast.

Kjævles ut som stomp og stekes på ovn eller plate.

Ausenslekt i USA

Under mitt slektsbesøk til familien Solberg, Minnesota, USA, kom jeg over et eiendomskart (1999) for Friborn County, Minnesota. Dette kartet står i en "Platt book" hvor eiernes navn er oppgitt. Her var det mange norske navn, som for eksempel Solberg, Bakke, Bakken, Emrud, Gjersvik og Jordahl. Det var også mange -sen- og -sonnavn som kunne knyttes til skandinavisk opprinnelse.

Ett navn til vakte spesielt min oppmerksomhet. Her sto det også to navn som kan ha opprinnelse fra Sørsum, David Ausen og Edgar Ausen, som eide hver sin eiendom i Friborn county i 1999.

Ved denne anledningen fikk jeg ikke tid til å ta kontakt, men har gitt mine slektninger beskjed om interessen. De kjente til en familie som hette Ausen i Minnesota, og vil formidle min interesse. Så hjemme har jeg gjort et lite søk på "www.Familysearch.org".

Jan Erik skriver i sitt manus til bind 4 av bygdeboka at i 1867 utvandret Edvard Olsen Ausen og hans kone Marthe Kristoffersdatter fra Yssimoen til USA.

Her slutter historien i bygdeboka. I folketellingen 1880 for Lake Park Becker, Minnesota står Edvard Ausen f. 1830 og kona Marta Ausen, farmere. Han blir nevnt så sent som 2. april 1920. Da blir hans kone Martha Olson Ausen begravet i Lake Park Minnesota. Hun hadde da vært enke i flere år. Hennes fødselsår blir oppgitt til 1829. Hun ble, dersom årstallet er riktig oppgitt, over 90 år gammel. At hun brukte mellomnavnet Olson kan ha sin årsak i at Edvard jo til tider skrev seg for Olsen.

Det finnes flere Ausenfolk i Minnesota. Det er også en Ausenfamilie som ser ut til å komme fra Levanger i Nord-Trøndelag, men de har neppe noe med Ausen i Sørsum å gjøre. Det er ingen matrikelgård i Nord-Trøndelag som heter Ausen. Det nærmeste må da være Ausa på Fræna, men det kan også være en plass som har fått det navnet, og bidratt til dette slektsnavnet.

Det dukker seinere opp en ny Edward I. Ausen f. 1880 g.m. Clara Helgeson. De bor i Freeborn county. Edward er sjøl født i Iowa. Han kan derfor ikke være sønn til forannevnte Edvard Ausen, som ser ut til å ha bodd hele sitt liv i Minnesota. Foreløpig har det ikke lyktes meg å finne faren i Iowa, og derfor er jeg uten forbindelse til den eldre Edvard Ausen.

I 1877 dukker det en ny Ausen-familie opp i Minnesota, nemlig Martin H. Ausen og hustru Ellen Hauglid. Disse står oppført som født i Sørsum. Så de har sikkert noe med Ausen i Sørsum å gjøre. Faren var trolig Hans Andersen Ausenenga. Han har en sønn Martin som er født 1852 (iflg. manus fra Horgen). I 1877 får de sønnen Oscar Marius Ausen. De bor i Jasper, Minnesota. Martin er oppført som født 1852. Dette iflg. folketellingen for Minnesota 1880. Han begravnes 1928 i Jasper, Minnesota med opplysning om at han da var 75 år og enkmann "retired farmer".

De nevnte jordeiere i Freeborn county er vel helst etterkommere til noen av de Ausenfolka jeg har nevnt ovenfor. Men jeg har ikke funnet den direkte forbindelsen. Jeg fikk opplyst at Edgar Ausen døde 2001. Han var født i 1918.

Et lignende navn var "Auson" som også har en Edward som fornavn, og ble ganske spredt omkring i USA. Denne familien har så vidt jeg kan se engelsk opprinnelse.

Per Otto Asak

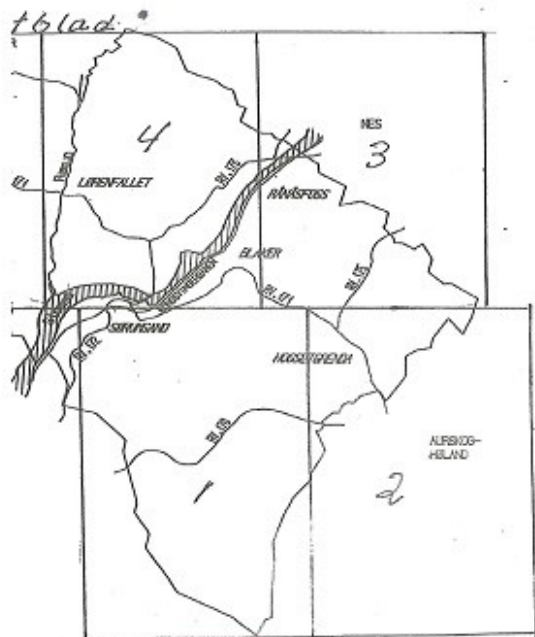
Interessert i slektsgransking?

Høsten 2006 dro Palmar Arnfinn Huse i gang et slektsgranskningsforum knyttet til Blaker og Sørsum historielag. En onsdag i måneden skulle folk som var interessert i slektsforskning møtes på biblioteket på Sørsumsand for å drøfte saker av felles interesse. Etter en stund opphørte denne ordningen av ulike grunner. Noen som har lyst til å komme i gang igjen?

Red.

Ut på tur i Sørum

Leif Mathisen har tatt folk med på rusletur til kulturminner i Sørum gjennom mange år. Nå har han gitt seg, men vil gjennom to små artikler i SørumSpeilet vise oss hvordan en med hjelp av det turkartet kommunen har utgitt selv kan ta seg fram i terrenget. Turkartet får du gratis på biblioteket.

Leif har delt Sørum-kartet inn i seks kartblad. Her skal vi presentere de tre første som er tegnet inn på oversiktskartet over.

Kulturminner på kartblad 1

Kartblad 1 omfatter den sydligste del av kommunen som i vest grenser til Fet og i øst til Aurskog-Høland. Dette er også det området i kommunen som har størst sammenhengende skogsområde.

På dette kartbladet finner vi lengst i syd Hærfangen og Hærfangskjerka (merket 1). Det går sti hit fra det nye slambehandlingsanlegget som bygges ved Krokstad. Rett vest for Hærfangen ligger Kukollen, som med sine 352 meter over havet er Sørums høyeste punkt (merket 2).

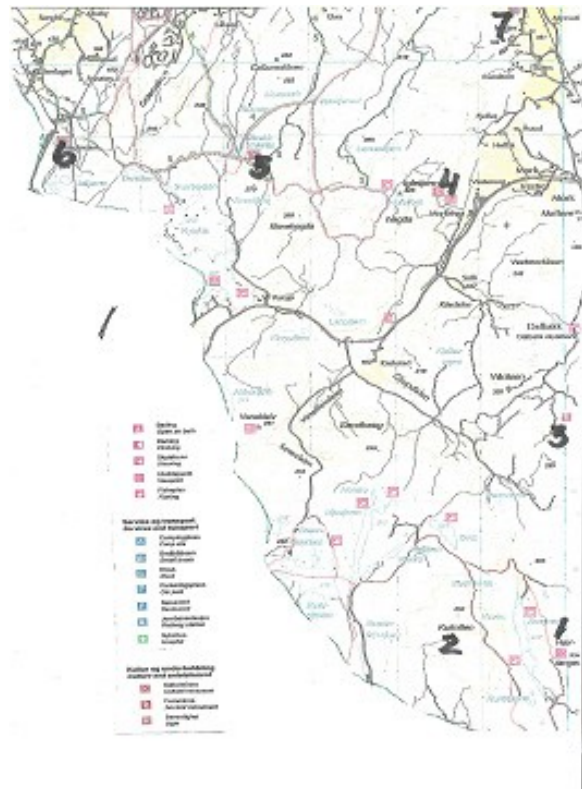
Et av de mer ukjente kulturminner i Sørum er fangstgravene for elg i kommuneskogen (merket 3). Her ligger det så mange som et tyvetalls fangsgraver i et bevisst system. Letteste vei til fangstgravene er å kjøre skogsbilveien om Dalbakk, forbi

skytebanen og til enden av veien. Deretter følger en skiltet sti til fangstgravene.

I Borgmundåsen (merket 4) ligger den best bevarte bygdeborgen i Sørum. Letteste vei for å komme dit er å gå om Morkenga og følge sti opp til bygdeborgen herfra. Bygdeborgene skriver seg fra den urolige folkevandringstida fra 200 til 400. Her er deler av muren rundt selve borgen fortsatt godt synlig, og det er flott utsikt herfra langt inn i Aurskog-

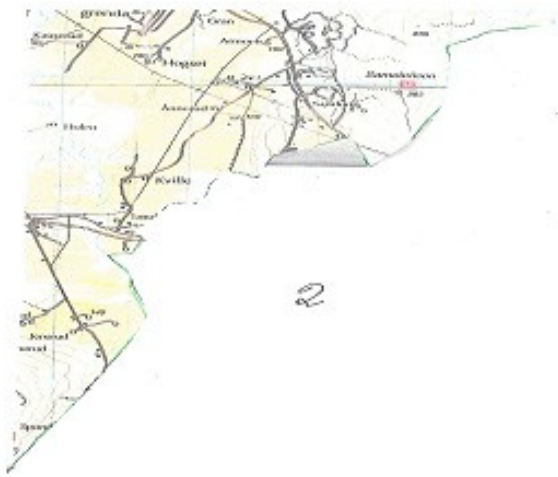
På Breimåsan (merket 5) har det vært drevet torvproduksjon. Restene av et gammelt torvhus fra mellomkrigstida står her fortsatt.

Det største klebersteinsbruddet på våre kanter lå på Fet-sida av Lystadmoen. Men også på Sørumsida er det tydelige rester etter klebersteinsbrudd (merket 6). Rester etter klebersteinsbrudd har vi også ved Kvevli (merket 7).

Kulturminner på kartblad 2

I Sameieåsen finner du Aurskog varde, som til tross for navnet ligger i Sørum. Her ligger det et gammelt branntårn, og utsikten er fantastisk østover i Aurskog.

Navnet tilsier at det her har ligget en gammel varde. Vardene ble systematisert av Håkon den gode på 900-tallet. Han laget et system for å kommunisere viktige meldinger lokalt, regionalt og nasjonalt. Vardesystemet ble blant annet brukt til å varsle fiendtlige angrep på kongeriket. En riksalarm fra Halden rundt Lindesnes til Nordkapp og videre til Vardø, kunne ta om lag ei uke. Da ble alle dalfører i Norge varslet samtidig. Lokalt ble vardesystemet benyttet til å varsle om vær, fiske, jakt med videre.

Kulturminner på kartblad 3

På kartblad 3 finner vi en gravhaug fra Vikingetiden (merket 1) ved Bruvollen, på Motangen like ved siden av danseplattingen. Ikke langt unna ligger det rester etter en

gammel koppergruve i skogen ved Nyhus (merket 2). Råmalmen herfra ble fraktet med tog til Røros.

På Huseby finner vi en rekke gravhauger (merket 3).

Ved grustaket på Husmo (merket 4) finner vi Gjertrudsteinen, som er blitt ført med isen under siste istid for ca. 8000 til 10000 år siden.

Slora mølle (merket 5) er en gammel bygdemølle som eies av historielaget. Den er fortsatt under rehabilitering, og er adoptert som kulturminne av elevene ved Fjuk skole.

Bøhs sag (merket 6) ligger i grensebekken mellom Sørums og Nes. Saga er i privat eie og drives med vasshjul. Den driver også en taksponhøvel. I låven på Bøhs er det et lite lokalhistorisk museum.

Leif Mathisen

Vi trykker Leif Mathisens turtips til de tre siste kartbladene i det neste nummeret av Sørumspeilet.

Glomma gjennom Sørums

Når en ser på oversiktskartet over Sørums I Leif Mathisens artikkel, ser en tydelig hvor viktig Glomma er i forhold til hvordan Sørums er organisert. Det framgår også med all mulig tydelighet i artikkelen til Odd Skullerud om Nordlis nyere historie.

Det er derfor grunn til å minne om boka historielaget utga i fjor, "Glomma gjennom Sørums – livet langs elva". Den beskriver en vandring langs Glomma gjennom Sørums fra elva stryker gjennom kraftturbinene på Rånåsfoss til den forlater kommunen i djuphølen ved Kikut nedafor Bingen lenser. Boka er innbundet i stort format (25X35 cm), er på 252 sider og koster bare 450 kroner.

Ta kontakt med Bjørn Blakstad på 905 91 159 eller kasserer Kjell Kurland på 95478146.

Har du allerede kjøpt boka til deg sjøl, minner vi om at det snart er jul, og bedre julegave til noen med interesse for Sørums, kan du knapt finne. **Red.**

Støtt våre annonsører

- de støtter oss!

Viktige datoer

Onsdag 13. oktober

13. oktober klokka 19:00 arrangeres det medlemsmøte i historielaget på Grendehuset i Frogner. Truls Gjefsen kommer for å fortelle om Peter Chr. Asbjørnsen og hans tid på Romerike. Ideer til 200-årsjubileet i 2012 er velkomne.

Torsdag 14. oktober

14. oktober er det ledermøte i Romerike historielag på Historielagets hus på Skedsmovollen.

Mandag 18. oktober

18. oktober arrangerer Romerike historielag og Fortidsminneforeningen i Akershus et møte om situasjonen for kulturminnene i vår region. Møtet skulle opprinnelig vært holdt 29. september, men ble utsatt da riksantikvar Jørn Holme på kort varsel meldte avbud.

Lørdag 30. oktober

30. oktober arrangeres det slektsforskerdag på Riksarkivet ved Sognsvann.

Søndag 31. oktober

31. oktober markerer Romerike historielag sin 90-årsdag med middag på Herredshuset på Jessheim.